

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024



No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.



MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	129



Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	



Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахорова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	



O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Iloxovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	



Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	



FAOL TADBIRKORLAR FAOLIYATIDA KAMBAG'AL OILALARNI IQTISODIY-IJTIMOIIY HOLATINI YAXSHILASH IMKONIYATLARI

UDK: 338:321.924.3:301

Salamov Ibrohim

Iqtisod fanlari nomzodi, Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, kafedra dotsenti

Nazarova Maryam Sharifovna

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Jonibekov Faxriddin Becnazarovich

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Kudratov Rizo Turdibayevich

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Ulmasova Oygul Baxtiyorovna

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Xamdamova Nasiba Ablakulovna

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna

Mustaqil izlanuvchi, kafedra katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada faol tadbirkorlik, tadbirkorlik, ishbilarmonlik, biznesmenlik faoliyatlariga ta'rif berilgan. Kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari, bandlikni ta'minlashda va kambag'allikni kamaytirishdagi strategik dasturlarning qabul qilinishi, kam ta'minlangan oilalarni oziq-ovqat xavfsizligi muammolari yechimlari, Samarqand viloyatining o'simchilik, chorvachilik tarmoqlari bo'yicha 2021-2022-yillarning iqtisodiy tahlil natijalarini taqqoslash yakunlari keltirilgan. Unda o'simlikchilikdagi va chorvachilikdagi ekinlar maydoni, bosh soni, yalpi hosil, yalpi mahsuldorlik, yalpi pul tushumi, qilingan to'liq xarajatlar summasi (to'liq tannarx), olingan foyda hamda rentabellik darajalari keltirilgan. E'tibordan chetda qolgan Navoiy viloyatining Xatirchi tumaniga qarashli mayizchilikka ixtisoslashgan "Uchqora" qishlog'ida yetishtirilayotgan uzum, mayizini kosmosga chiqqanligi va "Dala-dasturxon", "Dala-magazin-uy", "Dala-magazin-iste'molchi", "Dala-chorvachilik majmuasi", "Vetapteka-chorvachilik majmuasi", kabi infratuzilma turlarining tashkil etilishidagi muammolar va ularning yechimlari, "Buyurtma stoli"ni tashkil etish haqida ilmiy-amaliy tavsiya va takliflar berilgan. Foyda, rentabellik darajasi, servis xizmat (Infratuzilma) turlarini amalga oshirilishi hamda foydalanilgan manbalar ro'yxati berilgan.

Kalit so'zlar: infratuzilma, chorvachilik, dehqonchilik, rentabellik darajasi, bandlik, kambag'allik, iqtisodiy samaradorlik va h.k.

Abstract: This scientific article describes active entrepreneurship, entrepreneurship, business, and business activities. Possibilities of improving the economic and social condition of poor families, adoption of strategic programs to ensure employment and reduce poverty, solutions to the problems of food security of low-income families, 2021- The results of the comparison of the results of the economic analysis of 2022 are presented. It includes crop area, head count, gross yield, gross productivity, gross income, total cost, profit, and profitability levels in crop and livestock farming. The grapes grown in Uchkara, a raisin-growing village of Khatirchi district of the Navoi region, which have been neglected, are grown in space, and "Dala-dasturkhan", "Dala-magazin-uy", "Dala-magazin-consumer", "Scientific and practical recommendations and suggestions were given about the problems and their solutions in the organization of infrastructure types such as "Field-livestock complex", "Vetapteka-livestock complex", and the organization of the "Order Desk". A list of benefits, profitability, types of services (Infrastructure) and used resources is given.

Key words: infrastructure, livestock, farming, profitability, employment, poverty, economic efficiency, etc.



Аннотация: В данной научной статье описывается активное предпринимательство, предпринимательство, бизнес и предпринимательская деятельность. Возможности улучшения экономического и социального положения малообеспеченных семей, принятия стратегических программ по обеспечению занятости и сокращению бедности, решения проблем продовольственной безопасности малообеспеченных семей, 2021 г. – Результаты сравнения результатов экономического анализа 2022 года представлены. Он включает в себя посевную площадь, поголовье, валовой сбор, валовую производительность, валовой доход, общие затраты, прибыль и уровни рентабельности в растениеводстве и животноводстве. Виноград, выращенный в заброшенном изюмном селе Учкара Хатирчинского района Навоийской области, выращивается в космосе, а “Дала-дастурхан”, “Дала-магазин-уй”, “Дала-магазин-потребитель” “, “Даны научно-практические рекомендации и предложения по проблемам и их решению при организации таких видов инфраструктуры, как “Полевой животноводческий комплекс”, “Ветаптека-животноводческий комплекс”, а также организации “Службы заказов”. Приведен перечень преимуществ, рентабельности, видов услуг (Инфраструктуры) и используемых ресурсов.

Ключевые слова: инфраструктура, животноводство, фермерство, рентабельность, занятость, бедность, экономическая эффективность и др.

KIRISH

2024-yil – “Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili”

O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyev 18-avgust 2023-yil, juma kuni tadbirkorlar bilan ochiq muloqot formatida navbatdagi uchrashuvni o'tkazdi. Unda jami 10 mingga yaqin tadbirkorlar ishtirok etdi. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyotga o'tish, ko'plab muammolarni hal etadi. Bu aholi bandligini ta'minlash, kambag'allikni kamaytirish, jarayonlarning shaffofligini ta'minlash va iqtisodiyotimizga xorijiy investorlarni jalb etish, mahalliy va xorijiy tajribadan foydalanish imkonini beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlarini ajratish orqali aholini uy-joy bilan ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” 2021-yil 11-martdagi PF-6186-son Farmoni ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi 2021-yil 23-avgustda 537-sonli qarorini qabul qildi. Unda, iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi bilan birgalikda ushbu qarorning mazmun-mohiyati aholi va tadbirkorlik subyektlariga yetkazilishini ta'minlanish aytilgan^[5].

2022-yil 24-26-mart kunlari Toshkent shahrida O'zbekiston Respublikasida ilk bor Toshkent xalqaro investitsiya forumi bo'lib o'tdi. Unda 56 mamlakatdan 1500 dan ortiq kompaniya vakillari ishtirok etdi. Prezident Sh. M. Mirziyoyev nutq so'zladi. U o'z nutqida xorijlik investorlar uchun barcha qonunchilik bazasi yaratilganini aytib, investorlarni sarmoya kiritishga chaqirdi. Forumni o'tkazishdan asosiy maqsad – O'zbekiston bozorida o'z faoliyatini kengaytirishdan manfaatdor bo'lgan xorijiy investorlar, moliya-iqtisodiy tashkilotlar, energetika, mashinasozlik, elektrotexnika, axborot texnologiyalari, to'qimachilik, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sanoati, qurilish va boshqa soha vakillarini jalb etishdan iborat. Prezident ma'ruzasida 5 yil ichida yalpi ichki mahsulot 100 milliard dollarga, yillik eksport hajmi esa 30 milliard dollarga yetishi kutilayotgani, xususiyl sektorning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 80 foizga yetkazish borasidagi sa'y-harakatlari mamlakatimiz iqtisodiy qudratini oshirishi ta'kidlandi^[1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

2023-yil 15-may kuni kambag'allikni qisqartirish va bandlikni ta'minlash chora-tadbirlari muhokamasi yuzasidan videoselektor yig'ilishi o'tkazildi. Banklar tomonidan aholiga subsidiyalar berilmoqda, bu nima degani: Subsidiya – ipoteka kreditlari asosida qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish, uy-joy sotib olish va boshqa zaruriyatlar uchun boshlang'ich badal va (yoki) kredit foizining bir qismini qoplash maqsadida davlat budjetidan fuqaro uchun bankda uning nomiga ochilgan tegishli hisob varag'iga o'tkazilgan mablag'lardir. Kambag'allikni kamaytirish—bu aholida tadbirkorlik ruhini uyg'otish, kasbga tayyorlash va ish o'rinlarini ko'paytirishga qaratilgan kompleks vazifa ekanligi ta'kidlandi. Buning birdan-bir to'g'ri yechimi —faol tadbirkorlar faoliyatini doimiylikini ta'minlash, ularni mulkchilikning har xil turlari va shakllarini jorish etish imkoniyatlarini yaratish va tadbirkorlarni jalb qilish natijasida kambag'allikni tugatib, barchaga yangi ish o'rinlarini ochish imkoniyatlari paydo qilish yo'li bilan maqsadga erishish mumkin. Ular bilan manfaatli hamkorlik qilish. Bandlikni ta'minlash va kambag'allikni kamaytirishning asosiy imkoniyatlaridan mulkchilikning har xil turlari hamda shakllarini asosan uzoq qishloqlarda joriy etishdir. BMT va Hukumat o'rtasida BMTning O'zbekistondagi hamkorligining asosiy dasturlarini amalga oshirish bo'yicha qo'shma muvofiqlashtiruvchi kengash yig'ilishi 2022-yilning 25-avgust kuni Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligida bo'lib o'tdi. Uchrashuv boshida aholining yashash shart-sharoitlarini yaxshilash, imkoniyatlarini kengaytirish, inson kapitalini rivojlantirish va barqaror rivojlanish borasidagi mavzular ko'rib chiqildi. BMT bilan birgalikda yashil iqtisodiyotga o'tish dasturlari ishlab chiqilayotganligi haqida fikr almashindi.

Metodlar monografik, statistik, taqqoslash va boshqa usullar yordamida tahlil qilganmiz.



TAHLILLAR VA ASOSIY NATIJALAR

Yoshlar bandligini ta'minlashda va kambag'allikni kamaytirishda infratuzilma turlarini tashkil etishning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi imkoniyatlari haqidagi holatni yaxshilashda iqtisodiy tahlil natijalarini keltiramiz. Chunki dunyoda hech bir davlat yo'qki, aholi muayyan qismining kambag'alligi, jamiyatda faol emasligi bilan bog'liq muammolarga duch kelmagan bo'lsa. Mamlakatimizdagi tarixiy-ijtimoiy sharoitda kambag'allik muammosiga turli sabablar ta'sirini o'tkazib kelgan. Ba'zi yurtdoshlarimizga ilm, hunar va ko'nikma masalalarida ozgina ko'mak, madad zarur bo'lmoqda. Respublikamiz qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish, aholini ehtiyojini to'liq ta'minlash va ortiqchasini xorij mamlakatlariga eksport qilish imkoniyatlariga egadir. Iqtisodiy tahlillarimiz shuni ko'rsatadiki, bandlikni ta'minlash va kambag'allikni kamaytirishda mahalliy va Xitoy Xalq Respublikasining tajribalaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikamizning Navoiy viloyati, Xatirchi tumanidagi qadimdan uzumchilik va mayizchilikka ixtisoslashgan "Uchqora" qishlog'i yer sharining 41-meridiani va 41-paralleli qora toshli tog' bag'rida joylashgan. Uzum tarkibidagi shakar miqdori 38% ga yetadi. Sobiq Ittifoq davrida Uchqora mayizini kosmonavtlar iste'mol qilish uchun Moskvadan vakillar kelib, qishloqdagi dehqonlardan uzum va mayiz mahsulotlaridan maxsus buyurtma asosida olib ketishgan. O'zbekistonda uzumlardagi qandlik miqdori 26 foizni tashkil qiladi. Jahondagi uzumlardagi qand miqdori 17-18 foiz bo'lganda uzum iste'mol uchun ishlatiladi. Biroq mazkur tuman tarmoqlarida "Buyurtma stoli" va raqamli iqtisodiyotni joriy etish, zamonaviy va dunyo standartlari talablariga javob beradigan infratuzilmasi subyektlari tashkil etilmagan. 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilni yakuni bilan Samarqand viloyatida eng yuqori ko'rsatkich dukkakli ekinlar bo'lib, bu tarmoq rentabellik darajasi 45,5 foizni, chorvachilikda esa baliqchilik tarmog'ida 30,0 foizni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich 2021-yilda o'simchilikda birgina Samarqand viloyatida eng yuqori iqtisodiy ko'rsatkichga ega, birinchi o'rinda bo'lgan polizchilik tarmog'ining rentabellik darajasi 48,3 foizni tashkil etdi. Poliz mahsulotlarini 1 tonnasining tannarxi 1 106 ming so'm, sotilgan 1 tonna tovar puli 1 640 so'm, undan olingan foyda esa 534 so'm bo'ldi.

Ikkinchi o'rinda bo'lgan mevalilik tarmog'ini rentabellik darajasi 46,5 foizni, meva mahsulotlarini 1 tonnasining tannarxi 2 088 ming so'm, sotilgan 1 tonna tovar uchun pul tushumi 3 059 so'm, undan olingan foyda esa 971 so'm bo'ldi. Uchinchi o'rinda bo'lgan Sholichilik tarmog'ining rentabellik darajasi 39,6 foizni tashkil etib, sholi mahsulotlarini 1 tonnasining tannarxi 3 303 ming so'm, sotilgan 1 tonna tovar uchun pul tushumi 4 610 ming so'm, 1 tonna sholidan olingan foyda esa 1 307 so'm bo'ldi. 2021-yilda viloyatda qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish va rentabellik darajasi bo'yicha To'rtinchi o'rindagi Sabzavotchilik tarmog'ining rentabellik darajasi 39,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2022-yilda Samarqand viloyatida 42,1 foizni tashkil etdi.

Boshqa ko'rsatkichlarning iqtisodiy tahlil natijalari esa 2022-yilda quyidagicha bo'ldi: yetishtirilgan yalpi sabzavot mahsuloti 1 009 489 ming tonnani tashkil etdi, ushbu mahsulotni ishlab chiqarish uchun jami xarajatlar 2 276 704 million so'm, jami daromad esa 3 234 276 million so'm, olingan foyda miqdori 957 572 million so'm bo'ldi, 2022-yilda 1 tonna sabzavotlarni ishlab chiqarish uchun sarflangan xarajatlar 2 255 ming so'mni, 1 tonna sabzavot sotishdan tushgan summa esa 3 204 ming so'mni tashkil qildi. 1 tonna mahsulotni sotishdan olingan foyda miqdori 949 ming sum bo'ldi. Agar sabzavotchilik tarmog'ini 2021-yil bilan taqqoslasak, 2022-yilda rentabellik darajasi +2,6 punktga 2021 yilga nisbatan ko'p bo'ldi. 1 tonna sabzavotni sotishdan olingan foyda miqdori 2022-yilda 1 664 ming so'mga 2021 yilga nisbatan ko'p bo'ldi. 2021-yilda esa sabzavot mahsulotlarini 1 tonnasining tannarxi 1 104 ming so'm, sotilgan 1 tonna tovar uchun pul tushumi 1 540 ming so'm, 1 tonna sabzavotlardan olingan foyda esa 436 ming so'm bo'ldi. Chorvachilikda 2021-yilda eng yuqori ko'rsatkich asalarichilikda bo'lib, rentabellik darajasi 35,7 foiz, 1 tonna mahsulot tannarxi 40 528 ming so'mni, sotilgan 1 tonna tovar uchun pul tushumi 55 000 ming so'm, 1 tonna asalidan olingan foyda esa 14 472 ming so'm bo'ldi. Chorvachilik tarmog'ida 2022-yilda rentabellik darajasi 12,0 foizga tushib qoldi. Agar bu ko'rsatkichni 2021-yil bilan solishtirsak 23,7 punktga kamayib ketdi. Uning asosiy sabablaridan biri, asalchilik bilan shug'ullanuvchi mutasaddilarning bilimsizligi-ilmsizligi, asalari kasalliklarini oldini o'z vaqtida olish, iqlim sharoitini hisobga olmaslik va oziqa ratsionlarining talab darajasida emasligi bo'ldi. 2021-yilda polizchilikning rentabellik darajasi asalarichilikka nisbatan 12,6 punktga yuqori bo'ldi [2,4].

Samarqand viloyatidagi o'simchilik va chorvachilik tarmoqlarining 2021-yil yakuni bilan rentabellik darajasi 25,8 foizni tashkil qildi.

Umumiy holatni iqtisodiy tahlil qilganimizda, o'simchilik tarmog'i chorvachilik tarmog'iga nisbatan rentabellik darajasi yuqori bo'ldi. Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti (sobiq qishloq xo'jaligi instituti) Samarqand viloyati Agrosanoat majmuasining Ijtimoiy va iqtisodiy rivojlantirishni rejalashtirish bo'yicha boshqaruv Kengashining 1987-yil 11-avgust № 5/13 Qaroriga asosan Samarqand shahrida 1989, 1990, 1991 yillarda "Meva-sabzavotlarni iste'molchilargacha yetkazishdagi iqtisodiy va sotsial muammolar yechimi" (rus tilida) mavzusidagi olimlar va pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy-amaliy tavsiyasiga binoan "Buyurtma stoli" tashkil qilinib, tovar aylanmasi 1,2-1,5 martaga oshgan edi. Biroq sobiq ittifoq parchalanishidan keyin ushbu "Buyurtma stoli" o'z faoliyatini to'xtatdi.



1-jadval: Samarqand viloyatining o'simlikshunoslik va chorvachilik tarmoqlaridagi yetishtirilgan ayrim mahsulotlarning 2021-2022-yillardagi iqtisodiy tahlil natijalari

№	Hududlar nomi	Yalpi hosil, ming tonna	Jami xarajat, mln. so'm	Jami daromad, mln. so'm	Foyda	Rentabellik darajasi, %	1 tonna mahsulot, ming so'm	
							Xarajat	Daromad
1	2	3	5	6	7	8	11	12
2021	Sabzavot	376 788	415 918	580 253	164 336	39,5	1 104	1 540
2022	Sabzavot	1 009 489	2 276 704	3 234 276	957 572	42,1	2 255	3 204
Жами (+,-)		+632 701	+1 860 786	+2 654 023	793 236	+2,6 punktga	+1 151 [†]	+1 664 [†]
2021	Poliz	48 283	53 384	79 184	25 800	48,3	1 106	1 640
2022	Poliz	92 655	178 957	244 825	65 868	36,8	1 931	2 642
Жами (+,-)		+44 372 [†]	+125 573 [†]	+165 641 [†]	+40 068 [†]	-11,5 [†] punktga	+825 [†]	+1 002
2021	Dukkakli	26 767	124 586	162 639	38 053	30,5	4 655	6 076
2022	Dukkakli	4 383	33 984	49 448	15 464	45,5	7 754	11 282
Жами (+,-)		-22 384 [†]	-90 602 [†]	-113 191	-22 589 [†]	+15,0 punktga	+3 099 [†]	+5 206 [†]
2021	Baliq	21 674	232 992	313 266	80 274	34,5	10 750	14 454
2022	Baliq	16 627	336 066	438 429	102 363	30,0	20 212	26 369
Жами (+,-)		-5 047	+103 074 [†]	+125 163	+22 089	-4,5 punktga	+9 462 [†]	+11 915 [†]
2021	Asal	1 058	42 895	58 212	15 317	35,7	40 528	55 000
2022	Asal	172	12 854	14 372	1 518	12,0	74 909	83 754
Жами (+,-)		-886	-30 041	-43 840	-13 799	-23,7	+34 381	+28 754 [†]
2021 Hammasi: (+,-)		X	7 408 581	9 322 978	1 914 397	25,8	X	X
2022 Hammasi: (+,-)		X	12 208 005	15 975 432	3 767 427	30,9	X	X
HAMMASI (+,-)		X	+4 799 424	+6 652 454 [†]	+1 853 030	+5,1 punktga	X	X

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS



Hozirgi kunda ovqatlanish maskanlari, xususi savdo tarmoqlarining ayrimlari tomonidan tashkil etilgan. Lekin, markazlashgan tarzda "Buyurtma stoli" faoliyatini qishloq xo'jaligida tashkil etilayotgan klasterlar tomonidan quyidagi tavsiyalar asosida mahalliy va xorijiy faol tadbirkorlar tomonidan shaffof amalga oshirilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi. Shu bois qishloq xo'jaligiga xizmat ko'rsatish subyektlarini, jumladan, "Baza-qu-rilish obyekti", "Dala-magazin-uy", "Dala-dasturxon", "Vetapteka-chorvachilik majmuasi", "Dala-chorvachilik majmuasi", "Kimyo mas'uliyati cheklangan jamiyati – dala" va boshqa shakllardagi infratuzilma xizmat turlarini ilmiy-amaliy tavsiyalar asosida qayta tashkil etish va ular faoliyatini raqamlashtirish zarur[9].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-yanvar kuni Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'ldan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og'ir illat – korrupsiya balosini yo'qotishda ham ular samarali vositadir. Buni barchamiz teran anglab olishimiz darkor" [6]. Ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlar natijasida xorijiy tajribalaridan misol keltiramiz: Yaponiya paytaxti Tokiodagi aholidan tushgan buyurtmalar joylashgan joyidan qat'i nazar 12 daqiqagacha, Kanada poytaxti Ottavada esa mijozning manziliga 10 daqiqagacha bo'lgan vaqt davomida buyurtmasi yetkazib berilar ekan[9]. 2020 yil 26 mart, PQ-4653-sonli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston respublikasi iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi hamda uning tizim tashkilotlari faoliyatini tashkil etish" to'g'risidagi qarori qabul qilindi [7]. Ushbu qarorni ijrosini amalga oshirish borasida joylarda amaliy ishlar bajarilmoqda. Bugungi kunda aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash, qishloq xo'jalik mahsulotlarini sifatli ravishda xizmat ko'rsatish subyektlari tomonidan yil davomida nobudgarchilikka yo'l qo'ymasdan iste'molchilarga yetkazib berishda raqamli iqtisodiyotga o'tish, uni hayotga joriy etish ko'p masalalarni hal qilishda o'z o'rniga egadir. Bandlikga erishish, kambag'allikni kamaytirish, shaffoflikni ta'minlash jarayonlari va xorij investorlarini iqtisodiyotimizga jalb etish, mahalliy va xorij tajribalaridan foydalanish imkoniyatlarini beradi[4].

Shu maqsadda 1 iyundan boshlab "20 ming tadbirkor – 500 ming malakali mutaxassis" dasturi amalga oshirilishi ma'lum qilindi. Unda ishtirok etish ixtiyoriy bo'lishligi ham takidlandi. Dasturga 2023-2024-yilda jami \$1 mlrd ajratiladi. Bu mablag'lar hisobidan tadbirkorga kambag'al oilalar a'zosini kasbga o'qitib, ishli qilishiga qarab, amaldagidan past foizlarda va uzoqroq muddatga kredit beriladi. Tadbirkorning "amaliy monomarkaz" tashkil qilish va jihozlash hamda kasbga o'qitish xarajatlari to'liq qoplab beriladi. Dasturda ishtirok etadigan tadbirkorlarga soliqlardan alohida imtiyozlar berilishi kiitilgan. Jumladan, kamida 20 foiz kambag'al oila a'zosini bir yil davomida ish bilan ta'minlasa, mol-mulk va yer soliqlaridan ozod qilinadi. 5 mln so'mgacha ish haqi to'layotgan tadbirkorlarga ijtimoiy soliq stavkasi 2 baravar kamaytiriladi. Kambag'al oila a'zosi ham daromad solig'idan ozod qilinishi dasturda tasdiqlangan.

Shuningdek, soliq va bojxona ma'murchiligida ham yengilliklar nazarda tutilgan. Xususan, bunday tadbirkorlar faoliyatida soliq tekshiruvlari o'tkazilmaydi. Ularga (QQS) qo'shimcha qiymat solig'i hamda ortiqcha to'langan soliqlar tekshiruvsiz qaytarib beriladi. Barcha soliqlardan qarzdorlikni bir yilgacha kechiktirib to'lash imkoni yaratildi. Bojxona rasmiylashtiruvda "yashil yo'lak" tartibi qo'llaniladi. Dasturga kirgan tadbirkorlarga infratuzilma, yer va bino-inshootlar bilan ta'minlashda qo'shimcha yengilliklar beriladi. Masalan, yer va bino-inshootlarni xususiylashtirishda bo'lib to'lash imkoniyati yaratiladi. Qiymati 50 mlrd so'mdan yuqori loyihalar bo'yicha infratuzilma xarajatlari to'liq qoplab beriladi. Respublikamiz hududlarida istiqomat qilayotgan aholini, jumladan, qurilish sohasida mehnat qilayotgan fuqarolarni oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda, ekologik toza mahsulotlarni o'z vaqtida ularga yetkazib berishda, qurilishda ishlayotganlarni favqulodda vaziyatlar masalalari bo'yicha olim va mutaxassislar tavsiyalarini o'rganishga to'g'ri keladi. Mamlakatimizda saraton va qandli diabet bilan kasallanganlar soni ortib bormoqda. Sabzavotchilik - o'simlikshunoslikning ajralmas tarkibiy qismidir. Shuning uchun sabzavot ekinlarini hamma vaqt ham boshqa ekinlardan ajratib bo'lmaydi. Chunki karam, kartoshka, sabzi kabilarni sabzavot ekinini sifatida oziq-ovqatga, chorva mollari uchun yem-xashak va texnik maqsadlarda ishlatish uchun xom ashyo sifatida yetishtirish mumkin. Sabzavotchilik o'simlikshunoslikning boshqa tarmoqlaridan quyidagi xususiyatlari bilan farqlanadi: Birinchidan: Sabzavotchilik ikkita: Ochiq maydonda (dalada); Yopiq maydonda ishlab chiqarish usuliga yega. Ikkinchidan: Sabzavotchilik xilma – xil ekinlar, turli xil va navlar to'plamini o'z ichiga oladi. Sabzavot ekinlari 14 ta botanik oilaga mansub 80 ga yaqin turni o'z ichiga olib, shundan 40 ga yaqini O'zbekistonda ekiladi. Uchinchidan: Sabzavotchilikda o'ziga xos ishlab chiqarish usullari (ko'chat yekish usuli, konservalash, qayta ishlash, sublimatsiya qilish). Sublimatorlar qo'yidagi yumushlarni bajaradilar: mahsulotni muzlatish; mahsulotni suvsizlantirish-30 darajada issiqlikda; qadoqlash-kukun holatda). Bu ishlar bilan Toshkentda olimlar – mutaxassislar (Qobilov Ali Qobilovich) ish olib borgan edi. Hozir, boshqa mevalar qatorida olmani shu usulda 1987-yildan buyon saqlab kelayotganligi, ushbu yo'nalishning ilmiy-amaliy asoslaridan hisoblanadi. Ilmiy-amaliy tajribalar va adabiyotlarda aytilishicha, qishloq



xo'jalik mahsulotlarini sublimatsiya qilish natijasida 25 yilgacha saqlash imkoniyatlari bor ekanligi o'rganilgan. Avlodlarimiz, asosan, qishloq xo'jalik mahsulotlarini tabiiy holda, ya'ni oftobda –yangi somonli loy bilan shuvalgan tomدا yoki yerda, arzon matalar ustida (bo'z, marli, eski brezent), faner, taxtalar ustida (pamidor, o'rik, qovun, olma va boshqa mahsulotlarni) quritib kelishganlar. Tabiiy sharoitda oftobda avlodlar uslublarida quritsak vaqtdan sifatning ayrim ko'rsatkichlarini yo'qotamiz. Havoning doimiy ravishda biz xohagandek o'zgarmay turishiga kafolat berib bo'lmaydi. Natijada vaqtdan yutqazib qo'yish hollari ko'p uchragan. Issiqlik bilan oftobda xozirgidek quritilganda 70-80% o'z holatini o'zgartirib yuborar ekan, sublimatsiya usulida 8-10%. Sublimatsiya natijasida mahsulot 10 marta kichiklashar ekan. Sublimatsiya qilingan o'rik, karam, sabzilar ustida ilmiy-amaliy tajribalar o'tkazilgan. A.Alimov, mutaxassis Uroqov axborotlariga asosan meva – sabzavotlarni 30° issiqlikda yopiq idishda – vakoumda quritilib non mahsulotlarini tayyorlashda uning kukuni solinmoqda. Isroil mamalakati sublimatsiya qilingan mahsulotlarga buyurtmalar berib shartnomalar tuzib sotib olmoqda. Iste'molchilarga buyurtma stollari orqali yil davomida qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish, o'z vaqtidayetkazib berish kabilar qo'llaniladi. To'rtinchidan: Sabzavotchilik o'z navbatida bir necha tarmoqlarga bo'linadi. Jumladan, sog'lom va sifatli sabzavot urug'larini yetishtirish bilan shug'ullanadi. Birgina misol: Mashhur amerikalik shifokor N. Uoker sabzi haqida ko'plab kitoblar yozgan. Uning sabzi haqidagi bahosi quyidagicha edi: "Sabzi dahshatli saraton kasalligiga qarshi kurashda zamonamizning mo'jizasidir" [3]. Mamlakatdagi muammolarni hal qilish ko'p hollarda kadrlarga bog'liq. Aholini uy-joy, oziq-ovqat bilan ta'minlash borasida o'tkazgan videoselektor yig'ilishlarda "2021-yilda 54 ming oilani uy-joy bilan ta'minlashimiz zarur" – deyilgan edi.

O'zbekistonda aholining ehtiyojini qondirish uchun yiliga kamida 100-150 mingta uy-joy qurish talab etiladi. "O'tgan 4-yilda davlat dasturlari asosida 140 ming yoki yiliga o'rtacha 35 mingdan uy-joylar barpo etilgan bo'lib, bu oldinlari yiliga qurilgan o'rtacha uy-joydan 4-5 baravar ko'p, degani. 2024-yilgi dasturlar ham qabul qilinib, kam ta'minlangan oilalarni uy-joy bilan, jumladan yoshlarni, xotin-qizlarni, boshqa temir daftarga kiritilgan mehnatga yaroqli aholini bandligini ta'minlash va kambag'allikni kamaytirish imkoniyatlari yaratilmoqda. Biz ilmiy maqolamiz tarkibiga kirgan ayrim yo'nalishlarga o'zimizni ta'rifimizni berishni lozim topdik, ular quyidagilar:

Bizning fikrimizcha: faol tadbirkorlik – bu innovatsion g'oyalar, texnika va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashga tashabbus bilan harakat qiluvchi mulkchilikning har xil turlarida va shakllarida mehnat qilayotgan sog'lom, ma'naviy-ma'rifiy yetuklikka intiluvchi, ongli mehnati bilan atrofidagi kishilarga nisbatan o'zining ilmiy-amaliy salohiyoti, vatanga, borliqqa, qariyalarga, nogironlarga va boshqa muhtojlarga mehr beruvchi, tajribasi, asosli tavakkalchiligi yo'nalishlarini hayotda qo'llab kelayotgan, tabiat va jamiyat qonunlaridan to'g'ri foydalana oladigan, iqtisodiy, moliyaviy, siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy (jumladan farosatli), yekologik dunyoqarashni o'zida mujassamlashtirgan va boshqalarga qaraganda ijobiy ustunlikka erishib kelayotgan zamon kutgan kishidir.

Bizning fikrimizcha: ishbilarmonlik-bu mulkchilikning bir xil turida va bir xil shaklida mehnat faoliyatini olib borayotgan, o'zi bajarayotgan yumushini boshqalarga nisbatan yuqori darajada ustamonlik bilan uddalayotgan omma o'rtasida obru-e'tiborga sazavor bo'lib kelayotgan bir sohaning rahbari, mutaxassisi, chorvadori, dehqoni, tomorqa egasi, hunarmandi va kasb egasidir.

Xulosalarimiz:

- 1) 2022-yilni yakuni bilan Samarqand viloyatida eng yuqori ko'rsatkich dukkakli ekinlar bo'lib, bu tarmoq rentabellik darajasi 45,5 foizni, chorvachilikda esa baliqchilik tarmog'ida 30,0 foizni tashkil etdi. 2021-yilda esa, Samarqand viloyati qishloq xo'jaligida eng past rentabellik darajasi pillachilikda 9,2 foizni; yog'li o'simliklarda-12,5 foizni tashkil etdi;
- 2) Chorvachilikda 2021-yilda eng yuqori ko'rsatkich asalarichilikda bo'lib, rentabellik darajasi 35,7 foiz, 1 tonna mahsulot tannarxi 40 528 ming so'mni, sotilgan 1 tonna tovar uchun pul tushumi 55 000 ming so'm, 1 tonna asaldan olingan foyda esa 14 472 ming so'm bo'ldi. Chorvachilik tarmog'ida 2022-yilda asalarichilikda rentabellik darajasi 12,0 foizga tushib qoldi. Agar bu ko'rsatkichni 2021-yil bilan solishtirsak 2022-yilda 13,7 punktga kamayib ketdi. Uning asosiy sabablaridan biri, asal bilan shug'ullanuvchi mutasaddilarning bilimsizligi-ilmsizligi, asalari kasalliklarini yuqtirmaslikni o'z vaqtida oldi olinmaganligi, iqlim sharoitini hisobga olmaslik va oziqa ratsionlarining talab darajasida emasligi bo'ldi.
- 3) Samarqand shahrida markazlashgan "Buyurtma stoli" mavjud edi, qaytadan takomillashgan holatda tiklash va uni faoliyatini iqtisodiy raqamlashtirish zarur;
- 4) Ayrim tumanlarda, uzoq qishloqlarda mahalliy va xorijiy investorlarni qishloq xo'jaligi tarmoqlariga jalb etish, qo'shma dasturlar va qo'shma korxonalar faoliyatini tashkil qilish juda sust.
- 5) Kambag'alchilikni kamaytirish uchun asosan Xitoy Xalq Respublikasi tajribalari va faol tadbirkorlarimizga qo'yilgan talablarga amal qilish, mahalliy sharoitda mulkchilikning har xil turlari hamda shakllarining uzoq qishloqlarda joriy etilmaganligi natijasida bu yo'nalish past darajada bo'lib qolmoqda.

**Takliflarimiz:**

- 1) Mamlakat hududlarida tarmoqlarni, jumladan, qishloq aholisiga uy-joy, asosan qishloqlarda infratuzilma qurilishlarida raqamli iqtisodiyotning joriy etilishi ustidan doimiy ravishda monitoring nazoratini o'rnatish;
- 2) Olim va pedagoglar ishtirokida ularning ilmiy-amaliy tavsiyalari asosida markazlashgan "Buyurtma stol"lari ishini qaytadan mukammallashgan holda tiklash, ayniqsa qishloqlarda;
- 3) Buyurtma stollari faoliyatiga raqamli iqtisodiyotni joriy etishda rivojlangan davlatlar bilan qo'shma dasturlar va qo'shma korxonalar tashkil etish maqsadga muvofiq;
- 4) Kambag'allikni kamaytirish va ishsizlikga barham berish uchun joylarda, ayniqsa uzoq qishloqlarda faol tadbirkorlikda mulkchilikning har xil turlari (ishlab chiqarish, tijorat, moliyaviy va konsalting turlari) va shakllarini (yakka tartibdagi tadbirkorlik; xususiy tadbirkorlik; jamoa tadbirkorligi; aralash tadbirkorlik) hayotga joriy etish.
- 5) Navoiy viloyati, Xatirchi tumanidagi "Uchqora" qishlog'i uzumlari va mayizlari respublikada har yili o'tkaziladigan "Uzum sayli" tanlov ko'rgazmasida ishtirok etishini ta'minlash.
- 6) Yoshlar bandligini ta'minlashda va kambag'allikni kamaytirishda infratuzilma turlarini tashkil etishning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi imkoniyatlaridan xorij mamlakatlari bilan qo'shma loyihalar va qo'shma korxonalarni ko'paytirish kerak.
- 7) Mamlakatning barcha yo'nalishlarida shaffoflikni (korruptsiyaga yo'l qo'ymaslikni) amalga oshirish maqsadida taraqqiyotga erishish uchun raqamli iqtisodiy bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallash dasturini qaytadan tayyorlash va joriy etishni tezlashtirish zarur hamda shartdir.
- 8) Birlashgan Arab Amirligi (BAA), ya'ni Saudiya Arabistoni bilan tuzilgan 14 milliard dollarga hamda Xitoy Xalq Respublikasi bilan imzolangan 15 milliard dollarlik va boshqa xorij hamda mahalliy investorlar tomonidan O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotiga kiritilgan va kiritilayotgan sarmoyalardan (investitsiyalardan) samarali foydalanish uchun sarmoya kiritgan sarmoyachilar banklarning mas'ullari tomonidan mablag'lardan maqsadli, o'z muddatida shaffof foydanishlikni doimiy nazoratga olishni tashkil etish. Chunki ayrim nopok menejerlar (boshqaruvchilar) va xodimlar tomonidan o'z manfaatlari yo'lida ushbu mablag'lardan foydalanishlari mumkin.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev ma'ruzasi. 2022-yil 24-26-mart kunlari mamlakatimizda ilk bor o'tkazilgan Toshkent shahrida xalqaro investitsiya forumi (TXIF) materiallari.
2. Samarqand viloyati qishloq xo'jaligi va statistika boshqarmasining 2021-2022-yil yakunlari bo'yicha hisobotlari.
3. Qahhorov B.Sabzi sog'lom: Sabzi (Mashhur amerikalik shifokori N. Uoker sabzi haqida ko'plab kitoblar yozgan. O'zbekiston qishloq xo'jaligi jurnali, 2002-yil №5 59-bet).
4. Mualliflarning ilmiy va amaliy tadqiqotlari natijalari.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2021-yil 11-martdagi "Bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlarini ajratish orqali aholini uy-joy bilan ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6186-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvarda Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasi.// "Xalq so'zi", 2020-y., 25-yanvar.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining , 2020-yil 26-martdagi "O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi hamda uning tizim tashkilotlari faoliyatini tashkil etish" to'g'risidagi PQ4653-sonli qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-87-sonli Farmoni.
9. Internet ma'lumotlari va boshqa manbalar.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.